

lar usus), del qual provenen també l'oc. *ostilhas*, *ordilhas*, el fr. ant. *ostille* i el fr. mod. *outil*.

Hostatge, hostatjar, V. hoste

HOSTE, del llatí *HŌSPES*, *HŌSPĪTIS*, 'hostatjador', 'hostatjat'. □ 1.ª doc.: orígens.

El ll. *HOSPES* significava etimològicament 'el qui hostatja, amfitrió': era compost de *HOSTIS*, nom indoeuropeu de l'hoste o allotjat (després 'estranger' i, des d'aquí, 'enemic'), i *PŌTIS* 'amo' (més tard 'poderós'): 'l'amo d'un hoste, el qui el rep a casa seva' (vegeu Walde-H.); ulteriorment, i a conseqüència del costum antic de la reciprocitat hospitalària, el mot prengué, de més a més, el sentit de 'hostatjat'. Tots dos significats varen passar a les llengües romàniques, en totes les quals aquesta paraula segueix essent viva fins avui en dia. En la major part, com en català, varen restar totes dues accs., per més que en la llengua moderna ha predominat la segona gairebé en exclusiu.

És l'hostatjador o amo d'un hostal, o casa acollidora, en la *Tarija* dels corredors barcelonins, de 1271: «Corredor qui encant robes d'alberc, en plassa o en albercs, si l'encant munta de 10 lbs. ensús: per cada lbra., dos diners --- Sarraý o sarraýna qui's corra per ciutat: 12 drs. de corredures del comprador e 12 drs. del venedor, e no do reva lo comprador; però si's ven en l'ostal, pac 12 drs. al *hoste*» i cf. més avall: «ordonaren --- que totes les reves sien pagades per lo comprador, exceptats sarraýns e bèsties que hom estrayn vena, lo qual pac reva al *hostaler*, e don-la hom estrany a son *hoste*, per ço cor l'oste à a fer la carta de seguretat» (*EntreDL* I, 160, 161, §§ 122, 124, 124bis), per on es veu que *hoste* venia a ser quasi el mateix que *hostaler*, i que aquí s'apliquen a una mateixa persona. I també figura amb aquest paper en passatges de Lluïl: «los missatgers vengueren a lur hostal, hon atrobaren l'oste qui plorave molt fortment» (*Merav.*, *NCL.* II, 130).

En un passatge famós de la *Cròn.* de Muntaner és també aquesta bàsicament l'acc. en què figura, o més precisament una d'anàloga: 'ordenança encarregat de l'allotjament d'un personatge en el curs d'un viatge'; es tracta de l'auaç anada a Bordeus: «con eren a cap de jornada --- En Domingo de la Figuera, ab son *hoste*, anava a l'hostal on eren los cavalls; --- e anaren tant que vengren a mija legua de Bordeu --- a una torra d'un cavaller, --- e aquí foren be reebuts e --- anaren-se gitar; e al matí --- trameteren l'*hoste* a En Gilabert de Cruilles --- e l'*hoste* anà tost a En Gilabert --- e tantost, ab l'*hoste* solament, cavalcà, que no demanà negú; e con --- veé lo senyor rey, mudà's tot de color, mas --- no'n féu res aparés, per raon de l'*hoste*; e'l rei pres-lo a una part, e romàs ab l'*hoste* En B. de Peratallada e En Domingo de la Figuera; e En Gilabert dix --- Senyor --- què és açò que vós havets fet? Con vos sots mès a tan gran ventura? ---» (*Cròn.*, §§ 89-90, Casac. II, 68.20ss.; *ost* a l'ed. Bofarull, variant incorrecta, potser explicable per l'elisió *host'a* ---).

I mostra encara el mateix sentit, que podríem dir «actiu», en el *Tirant*: «Lo cavaller Spèrcius lo pregà que --- los volgués dar a menjar --- E lo pastor --- portà-ls al casal, e com hi foren donà-ls a menjar del que tenia; con hagueren menjat, lo cavaller Spèrcius enterrogà son *hoste* que li volgués dir qui havia encantada aquesta illa, que paria tan bona ---» (Ag. IV, 195.8, cap. segurament degut a Galba).

L'acc. que diríem «passiva», la que avui s'ha imposat, la tenim ja en les *VidesR.*, si bé en una variant fonètica més pròpia de l'oc. antic (*osde* < *hosp'de*, amb síncope més tardana): «un dia, ayxí con Sent Jerònim seïa ab sos frares --- súbitament un leon ranqualós entrà en lo monestir; e quan lo veseren, tots los autres fuscren, mas é'l anà-l resebre con si fos *osde*, per què l leó li ense<n>yà lo peu de quès dolia», f° 214v1 (traduint ll. *hospiti*, 655; però el ms. B ho reemplaça per la variant trivial *oste*). Acc. que es troba també en el *Gènesi* de Genebreda: «Dir-t'he --- los treballs los quals --- sufferí Ercoles --- la cinquena vegada fo enviat per a pendre Cerberus --- la sisena per albergar ab Bussirindis, lo qual era ple de malfícia, e per ço matava tots los seus *hostes*, e donave-ls a menjar als seus cavalls ---» (IV, § 7, Ag., p. 219). «*Hostaler*: hospes qui, benivolentia et gratis; caupo qui, precio et mercede, ad se recipit --- *Hoste*: viator», JnEsteve (*Li. Eleg.* H-7-r3). Avui ja no el conservem més que en aquesta acc. «passiva».

DERIV.: Per al femení s'ha vacil·lat entre dues possibilitats (en tots dos casos es tracta de l'acc. activa): *hosta*: «Junt a l'*hostal*, / prop lo portal, / trobí la *hosta*, / prou ben composta, / e lli filava, / e yo fiava / que fos segura, / --- Jus tancadura, / --- dic --- *hostalera*, / est' angevera / vós la-m tancau»; «una vil *hosta*, / roýn, disposta / a puteria, / lavòs tenia / en sa posada / una bergada / de pelegrins», JRoig (*Spill*, 1395, 3283); «la fé mot sa familiar e sa *osda*», *VidesR.*, f° 139v2, n. 111 (trad. *hospitem*, i reemplaçat en el ms. B per *osta*).

Però una altra solució que es va trobar és *hostessa* (que encara es podria usar, i fins de fet s'usa poc o molt): «se'n van a esmorzar a l'*hostal* d'Aytona / --- / l'*hostaler* ja diu: / la galan minyona! / l'*hostessa* respon: la galan brivona: / podria ser casada / dins a Barcelona / ---», «les dames són cansadas / preguntan a l'*hostessa* --- on poden 'nà a l'lotjar / ---» (recollit a Verges, MilàF (*Romlo.*, 291.15, 114.5, en una altra versió *hostalera*).

Hostal. En l'acc. de lloc on es reben *hostes* professionalment, fonda, és ja el sentit clarament expressat o implicat en algunes de les cites de més amunt; també en Desclot i en Eiximenis (*NCL.* VI, 733): «iransen en la lur terra e --- trobaran allà de més belles donzelles que V. A. no és: car diu que vós no semblau sinó moça d'*ostal*, que sou donzella ab molt poca vergonya», JoMartorell (Ag. III, 17). Però sovint en la llengua antiga té un sentit més vague, de 'lloc on està instal·lat o resideix algú', sense excloure'n el d'estatge familiar d'una persona, casa': «l'abat ab sos companys vengren a *ostal* en un monestir», Lluïl (*Blanq.*